

Rapport

efter kvalitetsgranskning av Läsundervisningen
inom ämnet svenska för årskurs 7–9 i
Lindboskolan i Hallstahammars kommun

Innehåll

Inledning

Resultat

Allmänna undervisningskvaliteter

Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Bakgrundsuppgifter om Lindboskolan

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9. Granskningen av Lindboskolan i Hallstahammars kommun ingår i detta projekt.

Skolinspektionen har besökt skolor under våren och hösten 2011 samt våren 2012. Under denna period sker omfattande förändringar av regelverket på skolområdet. Utgångspunkten för Skolinspektionens granskning kommer att vara densamma oavsett om besöken sker på våren eller hösten men bedömningarna kommer att göras utifrån olika regelverk. Redovisningen består av två delar en som belyser allmänna undervisningskvaliteter och en som belyser ämnesspecifika undervisningskvaliteter. Frågeställningar och metod redovisas i slutet av denna rapport under rubrikerna Syfte och frågeställningar samt Metod och material.

Skolinspektionen kommer vid sina bedömningar att utgå från skollagen (2010:800) och därtill hörande författningar, bland annat skolförordningen (2011:185) och förordningen om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 2010:37). Förordningen om läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 1994:1) samt förordningen om kursplaner för grundskolan (SKOLFS 2000:135) ska under läsåret 2011/12 fortsätta att gälla för elever i årskurs 9 i grundskolan. Därmed utgår kvalitetsgranskningen från dessa författningar när det gäller årskurs 9.

Lindboskolan besöktes den 31 januari – 2 februari samt den 15 - 16 februari 2012. Ansvariga inspektörer har varit Roland Fallström och Kjell Ahlgren. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogö-

Rapport

2012-04-23

2 (18)

Dnr 400-2011:1833

relse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9 genomförs i sammanlagt 30 kommunala skolor och 10 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9 är genomförd redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. De skolor som ingått i granskningen bildar en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

På Lindboskolan observerades 7 lektioner samt ett fördjupningspass då eleverna arbetade med olika arbetsuppgifter utifrån individuellt behov. Dessutom intervjuades elever i årskurserna 7–9, lärare som undervisar i svenska, rektor samt specialpedagog. En grupp elever i årskurs 9 svarade även på en kort enkät. Ett besök gjordes vid ett senare tillfälle på grund av att flera lärare var sjuka vid första tillfället då tillräckligt med lektioner kunde inte besökas. Varje observerad lektion bedömdes utifrån flera olika aspekter av kvaliteten på läsundervisningen. För varje aspekt finns en eller flera bakomliggande indikatorer vilka konkretiseras i ett observationsschema i form av goda exempel. Bedömningen av varje aspekt är ett medelvärde av bedömningen av aspektens indikatorer, dvs. av de som varit möjliga att observera under den aktuella lektionen.

Indikatorerna bedömdes på en skala 1-4:

1=huvudsakligen svag

2=fler svaga än starka sidor

3=fler starka än svaga sidor

4=huvudsakligen stark

Om ingen indikator för en aspekt kunde observeras bedömdes inte heller den aktuella aspekten.

Resultat

Skolans kunskapsresultat är överlag goda. Lindboskolan har de senaste tre åren nått 95, 95 procent respektive 96 procent i måluppfyllelse i ämnet svenska i årskurs 9, det vill säga att så stor andel av eleverna har fått minst G i slutbetyg. Resultatet på nationella prov i ämnet svenska är något högre än slutbetyget, framförallt senaste årets (2011) resultat i nationella prov där det är i det närmaste 100 procent måluppfyllelse. I läsförståelsedelen 2011 i de nationella proven når 13 procent av eleverna inte godkänt resultat. Kommunen har gjort en granskning av resultaten i nationella prov i svenska och bland annat kommit fram till att måluppfyllelsen i svenska kan variera stort mellan kommunens skolor. Kommunen har genom att analysera resultaten i svenska beslutat ett antal utvecklingsområden och åtgärder. Sambedomning av nationella prov är ett exempel liksom att undervisande lärare analyserar resultaten av nationella prov i syfte att tillsammans med övriga lärare och rektor utveckla undervisningen.

I skolans kvalitetsarbete framgår det bland annat att andelen flickor med fullständigt betyg är 15 procentenheter högre än pojkarnas och kommunens analys visar att skolan måste hitta undervisningsmetoder som utmanar och tilltalar pojkarna för att få deras resultat att öka utan att det går ut över flickorna. Någon särskild analys kring ämnet svenska och då särskilt läsförståelsen finns inte i skolans kvalitetsredovisningen däremot finns den i kommunens ovan nämnda granskning av nationella prov.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen, trots att Lindboskolan uppvisar hög måluppfyllelse i ämnet svenska, att skolan behöver förbättra arbetet med att utvärdera och analysera skolans kunskapsresultat i ämnet svenska och framförallt utvärdera skolans allmänna och ämnesspecifika pedagogiska arbete och metoder. Utvärderingen bör påverka undervisningen som helhet för att nå en högre måluppfyllelse.

Allmänna undervisningskvaliteter

Aspekter vid granskningen

- Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö
- Struktur och organisation
- Individanpassning, variation och utmaning

Rapport

2012-04-23

4 (18)

Dnr 400-2011:1833

- Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward¹

Trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren skapar en positiv atmosfär
- läraren bemöter eleverna med respekt och främjar respekten mellan eleverna
- läraren har positiva förväntningar på eleverna och elevernas självtillit
- läraren skapar motivation inför olika aktiviteter
- läraren involverar alla elever

Skolinspektionens bedömning

Observationerna visar att det ofta men inte alltid råder en positiv atmosfär. Lärarna talar till eleverna på ett positivt sätt och försöker skapa ett tillåtande klimat. Eleverna uppger att de känner sig trygga och att lärarna oftast bemöter dem med respekt. På vissa av lektionerna lyckas inte läraren skapa en arbetssituation där eleverna lyssnar på varandra och på läraren. Dessa lektioner präglas inte av att eleverna bemöter varandra med respekt. På de lektionerna är det inte självklart att eleverna vågar ta risker och göra misstag vilket minskar elevernas möjlighet till lärande. Observationerna visar även att skolan har en struktur och en organisation av lektionerna som i vissa fall tillåter elever att ta över och där läraren har svårt att ha kontroll vilket leder till oro och att elever stör undervisningen och varandra.

Enligt eleverna är det inte vanligt att lärarna ger konstruktiv återkoppling på vad eleverna presterar, någon gör det men då sällan. De elever som har lätt för sig upplever inte att de får arbetsuppgifter som gör att de kan pröva sina gränser. Detta bekräftas också av lärarna som anser att de behöver lägga mycket kraft på de elever som har det svårt. Det gör att de inte hinner med att utmana alla elever. Flera av de besökta lektionerna präglas inte av lugn arbetsmiljö och flera av eleverna är inte motiverade. Observationerna och intervjuerna visar exempel på lektioner där läraren inte engagerar eleverna och att elevernas synpunkter inte tagits som utgångspunkt för att utveckla gemensam kunskap. Det finns dock exempel också på det motsatta och enligt eleverna beror skillnaderna på att lärarna är olika och har olika sätt att bemöta dem.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö* uppvisar mestadels svaga sidor. Observationer och intervjuer med elever och personal visar att det varierar mellan grupperna och årskurserna om

¹ framtidsytande vägledning i syfte att förbättra elevernas möjlighet att nå målen.

det är ett tryggt och tillåtande klimat eller inte. Styrkorna är att det som helhet är en positiv atmosfär. Svagheter är att inte alla lärare i tillräcklig stor omfattning ger konstruktiv återkoppling till eleverna samt att elever inte får de utmaningar de behöver för att utvecklas. Det är också en svaghet att lektionerna inte alltid präglas av lugn och arbetsro.

Struktur och organisation

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren genomför en genomtänkt lektionsstart
- läraren genomför en välstrukturerad lektion
- läraren ger tydliga förklaringar och instruktioner
- läraren kontrollerar att eleverna förstått förklaringar och instruktioner
- läraren gör ett tydligt och sammanfattande lektionsslut

Skolinspektionens bedömning

Vid någon av de besökta lektionerna genomförs en planerad lektionsstart där aktiviteterna som planerades för lektionen presenteras men detta gällde inte på alla lektioner. Det är olika i vilken grad lektionen sätts i ett större sammanhang och om syftet med de aktiviteter som ska genomföras anges. Detta bekräftas av eleverna under intervjuerna. Enligt dem är det beroende på vilken lärare som ansvarar. Det var endast vid något tillfälle som lektioner och deras ingående moment och uppgifter kopplas till de mål eleverna förväntas nå. Lektionerna var överlag långa och det upplevs svårt av både lärare och elever att få tillräckligt variation. Det var svårt att uppfatta tydliga strukturer för såväl enskilt arbete som grupparbete. I många fall flyter det ihop, vilket också eleverna bekräftar i intervjuerna. I undervisningen används inte heller hjälpmedel eller exempel från elevernas vardagsliv för att till exempel förtydliga lektionerna. Få lektioner avslutas på ett tydligt sätt, ingen sammanfattning av lektionsinnehållet ges och sällan någon anknytning till kommande lektioner.

Någon av lektionerna är välstrukturerad med ett logiskt flöde mellan aktiviteterna och en variation mellan lärarledda genomgångar och elevaktivitet men flertalet av de lektioner som observerats är inte väl strukturerade.

Enligt eleverna har lärarna kontroll på elevernas kunskaper. Lärarna går runt bland eleverna och ställer frågor som eleverna uppfattar som kontroll av kunskap. Om någon elev inte uppfattat vad som ska göras eller inte förstått instruktioner upplever de att de kan fråga och få förtydliganden. Enligt lärarna har lärarna kontroll över att eleverna förstått förklaringar och instruktioner. Observationerna visar däremot att så inte alltid är fallet. Elever producerade utan att förstå vad de producerade och varför.

Rapport

2012-04-23

6 (18)

Dnr 400-2011:1833

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Struktur och organisation* uppvisar mestadels svaga sidor. Lärarna på Lindboskolan behöver i inledningen av lektionen på ett tydligare sätt informera om syftet med lektionerna och koppla det till de kunskapskrav som är aktuella samt på ett mer planerat sätt avsluta lektionerna. Dessutom behöver skolan se över arbetsstrukturen för att skapa tydliga strukturer för såväl enskilt arbete som grupparbete. Lärarna behöver också stämma av emellanåt för att kontrollera så att samtliga elever hänger med och vet vad som gäller.

Individanpassning, variation och utmaning

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren anpassar undervisningen till elevgruppen
- läraren skapar gynnsamma förutsättningar för elevernas kognitiva utveckling genom samtalsstrukturen i klassrummet
- läraren ser till att elever med behov av särskilt stöd under lektionen får sådant

Skolinspektionens bedömning

Observationerna visar på några enstaka goda exempel där läraren ger förklaringar och instruktioner på ett bra sätt utifrån elevernas behov samt har förberett och ger relevant material i förväg till enskilda elever som är i behov av stöd så att de kommer igång på ett bra sätt. Observationerna visar också på några få lektioner där det finns ett naturligt samtalsklimat både i grupp och i klass som är utvecklande för eleverna. Däremot är det alltför många lektioner som baseras på att eleverna ska producera eller läsa tyst under en längre period utan någon variation eller individanpassning. Uppgifterna upplevs inte som utmanande i alla sammanhang och eleverna får inte arbeta med mer utmanande uppgifter eller fördjupande material när de är klara. En elev uttrycker det som att "om man vill veta något mer eller fördjupa sig i något får man göra detta hemma. Det gäller särskilt IT där jag har lärt mig allt hemma, här blir man inte utmanad". Vid vissa tillfällen sitter eleverna och pratar om annat, går runt i klassrummet eller avviker från lektionen. Lärarna upplever det svårt att anpassa undervisningen eftersom det är så stora skillnader på elevernas kunskaper i klasserna. Klassrumsobservationer visar att på de lektioner som bedöms som huvudsakligen svaga skulle lärarna ha kunnat förbereda eleverna som är i behov av stöd på om, när och hur de kan få hjälp. Det finns också exempel där läraren inte hinner med eller klarar av att ge eleverna det de behöver för att nå lärandemålen. Det finns även några goda exempel där läraren ger individuella förklaringar och instruktioner på ett bra sätt utifrån elevernas behov samt anpassningar till elever i behov av stöd och exempel på naturligt samtalsklimat individuellt mellan lärare och elev som också är utvecklande för eleven men detta sker alltför sällan och inte på alla observerade lektioner och sällan i grupp.

Det framgår av både lektionsobservationer och elevintervjuer att lärarna sällan anpassar undervisningen efter enskilda individer. I samtal med elever framkommer det att de sällan får stöd under lektionstid och att lärarna inte hinner med. Det är oftast läraren som bestämmer vad som ska göras och alla, med några få undantag, gör samma sak. Eleverna får sällan tillfällen att träna extra eller att för- eller efterarbeta lektionsinnehållet. Stöd får man enligt eleverna söka själv och då ges det på de så kallade "fördjupningspassen". Enligt både skolans specialpedagog och de intervjuade lärarna får inte alla elever i behov av stöd det stöd de behöver. Detta verifieras även av eleverna.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Individanpassning, variation och utmaning* uppvisar fler svaga än starka sidor. De elever som behöver stöd måste få det under lektionstid men även de som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås måste få mer utmanande och fördjupande uppgifter. Anpassning sker i första hand för att alla elever ska nå kunskapskraven. Elever med behov av större utmaning ges inte alltid möjlighet att få det inom ramen för undervisningen. Det är således inte alltid som läraren planerar undervisningen utifrån alla elevers behov.

Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren involverar alla elever
- läraren ger möjligheter till inflytande och eget ansvar
- läraren skapar förutsättningar för elevernas aktivitet och engagemang
- läraren använder sig av formativ bedömning under lektionen
- läraren ger eleverna tillfälle att reflektera över undervisningen och sitt lärande

Skolinspektionens bedömning

En förutsättning för att elever ska kunna och vilja ta ansvar för sitt lärande och sin vilja att påverka undervisningen är att de känner till målen för undervisningen. På de observerade lektionerna förekom det endast vid något tillfälle att syfte och målen för undervisningen nämndes eller diskuterades. Enligt eleverna är detta inte regelbundet förekommande, någon lärare gör det ofta och andra sällan eller aldrig. Enligt svaren på den av Skolinspektionen genomförda enkäten och enligt de svar som eleverna ger i intervjuerna uppfattar eleverna dock inte att de har ett reellt inflytande över hur undervisningen ska genomföras och de har också svårt att förstå hur de ska kunna påverka undervisningen. De lektionsplaneringar inför ett arbetsområde som Skolinspektionen tagit del av är utformade med mål, innehåll, aktivitet och organisation samt vilket material som ska användas. Lärarna planerar innehållet för lektionerna och använder sig emellanåt av givna lärarhandledningar. Intervjuer med elever samt observationer visar att eleverna ofta ställs inför dessa färdiga planeringar och har då liten möjlighet att påverka innehållet. Ibland får de dock välja redovisningsform. Det sättet att

Rapport

2012-04-23

8 (18)

Dnr 400-2011:1833

arbeta uppfattas inte av eleverna som att det skapar förutsättningar för att de ska känna sig engagerade.

Observationerna visar vidare att lärarna, med något undantag, inte låter eleverna utvärdera lektionerna för att ta reda på hur eleverna tycker att det gått. Observationerna visar att fokus ligger på vad som ska göras och något utrymme för att reflektera över sitt lärande ges inte. Samtal med elever och elevenkäten visar att eleverna sällan eller aldrig utvärderar lektionen som ett avslut på lektionen. Däremot svarar flera elever i enkäten att lärarna lyssnar på dem och även ändrat delar av undervisningen efter deras önskemål.

Observationerna visar att lärarna ger talutrymme för alla elever och på vissa lektioner ser läraren till att alla är aktiva. I viss mån kan elevers frågor och intressen påverka undervisningen men eleverna uppfattar inte detta.

De observerade lektionerna visar att det är ovanligt att lärarna ger konstruktiv feedback och guidar sina elever mot målen "i stunden" under lektionen. Även här skiljer det sig åt mellan lärarna i vilken utsträckning eleverna får konstruktiv återkoppling och guidning. Det innebär också att eleverna inte uppfattar att de blir bedömda på annat sätt än vid prov eller liknande. De elever som vill veta vad de måste förbättra för att nå högre mål måste, i de flesta fall, aktivt fråga läraren. Eleverna kan oftast få guidning mot målen i samband med utvecklingssamtalen.

Det förekommer dock mycket sällan att tid ges för reflektion och samtal kring lärandet och lärandeprocessen vid själva lektionstillfället. Efter ett genomfört arbete eller arbetsområde händer det att eleverna får samtala med läraren om hur arbetet gått. Det förekommer också att eleverna ges tillfälle att utvärdera sitt lärande men enligt eleverna är det mycket sällan och bara med vissa lärare.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att *aspekten Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward* uppvisar fler svagheter än styrkor. Eleverna har bristande kunskaper om mål och syfte och liten reell möjlighet till inflytande och det ges sällan möjligheter för eleverna att reflektera över undervisningen och sitt lärande. Dessutom använder sig lärarna i alltför liten omfattning av formativ bedömning.

Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Skolans övergripande arbete med läsundervisning

Exempel på utgångspunkter vid granskningen

- Rektorn ser till att det förekommer pedagogisk samverkan i syfte att stödja elevernas långsiktiga läsutveckling.
- Rektorn tar ansvar för att skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
- Eleverna har tillgång till skolbibliotek
- Rektorn utvärderar och omprövar regelbundet de särskilda stöddinsatser som ges
- Rektor ger lärarna möjlighet till kompetensutveckling med inriktning mot läsprocessen
- Rektorn tar ansvar för att eleverna får det garanterade antalet undervisningstimmar i svenska som timplanen anger
- Rektorn tar ansvar för att lärarna har förutsättningar i form av läromedel, datorer, resurser osv.
- Eleverna känner till kursplanens mål, vet vad de ska kunna och vad de kan
- Läroplan och kursplan används som utgångspunkt i undervisningen
- Skolan arbetar med ämnesövergripande studier
- Lärarna utgår vid bedömning och betygssättningen i ämnet svenska från de nationella målen i kursplanen och från betygskriterierna

Enligt lärarna så driver inte rektorerna frågan om pedagogisk samverkan för att stödja läsprocessen. I läroplanen för grundskolan (Lgr 11) avsnitt 2.8 lyfts rektors ansvar för skolans resultat fram liksom dennes ansvar att, som ledare och chef för skolenheten, verka för att utbildningen utvecklas. Det ligger i rektors ansvar att planeringen och utvecklingen av utbildningen inriktas mot att uppfylla de nationella målen (4 kap. 5 § skollagen).

Alla lärare som undervisar i svenska har utbildning i ämnet och de samverkar kring läromedelsinköp, pedagogiska frågor mm. En vidare diskussion kring ämnets betydelse för samtliga övriga ämnens resultat samt hur skolan långsiktigt ska arbeta för att utveckla eleverna läsförmåga saknas dock. Problemet är enligt lärarna att de pedagogiska diskussionerna hamnar i skymundan för praktiska frågor. Någon läspolicy finns inte på skolan. Däremot har kommunen en läsplan som sträcker sig från det att barnen kommer till barnavårdscentralen och upp till dess skolan slutar efter årskurs 9. Lärarna

Rapport

2012-04-23

10 (18)

Dnr 400-2011:1833

anser dock att den planen inte är aktiv på skolan. När det gäller samarbete med andra ämnen och specifikt läsundervisning menar samtliga i intervjun att detta är något skolan behöver utveckla. Även elevintervjuerna samt elevenkäterna visar att samverkan med andra ämnen inte sker i någon större utsträckning. En orsak till det är, enligt lärarna, att de inte diskuterar kursplanerna utifrån möjligheterna att samverka. Skolan har ett skolbibliotek som nyttjas flitigt. Biblioteket har också tillgång till personal som enligt elever, lärare och rektor hjälper eleverna på ett bra sätt. Eleverna har tillgång till böcker och läromedel inlästa på ljudskivor. Skolan har däremot endast ett fåtal datorer tillgängliga för eleverna. Det finns ett trådlöst nätverk i skolan och flera salar som besöktes har tillgång till dataprojektorer och även så kallade interaktivt whiteboard men enligt lärarna och eleverna används de sällan. Enligt rektorerna kommer kommunen att satsa på att samtliga lärare och elever ska få egna datorer. Till detta kommer lärarna att få kompetensutveckling utifrån det egna behovet samt IT-utbildning kopplat till lärarnas specifika ämne. Enligt rektorerna har skolan inte haft någon ämnesutbildning för lärarna de senaste åren. Implementeringsgruppen, som arbetar med att implementera läroplan 2011 har tillsammans med styrgruppen planerat fortsatt utbildning både när det gäller ämnen och IT.

De särskilda stödinsatser som sätts in för elever som behöver det utvärderas och omprövas i första hand av lärarna och stödteamet. Utifrån vad som kommer fram i denna utvärdering förändras stödet. Det särskilda stödet kan bland annat bestå i att de elever som har svårt med läsningen får ingå i läsgrupper som intensivtränar i sex veckor. Det finns få åtgärdsprogram som endast fokuserar på läsinläring, de flesta är mer allmänt hållna och gäller ofta fler ämnen samtidigt. Dessutom saknas, enligt åtgärdsprogrammen, pedagogisk utredning. Åtgärderna är mer inriktade på vad eleven ska göra och inte vad skolan ska göra för att hjälpa eleven. Enligt elevvårdspersonalen håller de på att utveckla arbetet med åtgärdsprogram vilket också framgår av skolans kvalitetsredovisning. Enligt specialpedagogen på skolan bottenar en del åtgärdsprogram i läsning och läsförståelse oavsett ämne. Enligt rektorn har man ännu inte fört något resonemang på skolnivå om hur man ska höja elevernas måluppfyllelse inom läsning för att på så vis höja elevernas kunskapsresultat i övriga ämnen.

Enligt kvalitetsredovisningen har specialpedagogen uppdraget att ha överblick och fördela resurserna så att de hamnar där de bäst behövs. Enligt samma redovisning har resurserna de senaste året fördelats på ett bättre sätt än tidigare. Om de åtgärder som satts in för elever i behov av stöd varit effektiva utvärderas inte i kvalitetsredovisningen däremot följs åtgärdsprogrammen upp men uppföljningarna sammanställs inte. Enligt lärarna är det svårt för eleverna att förstå vilka krav som ställs på deras läsförmåga. Enligt eleverna går lärarna igenom kursplanernas mål för ämnet svenska vid terminsstart. Om målen nämns vid andra tillfällen under terminens gång beror det på vilken lärare som undervisar, en del gör det ibland andra aldrig. Vid intervjun med eleverna framkom det tydligt att eleverna inte förstår kopplingen mellan målen i

svenska och vad de gör på lektionerna. Det innebär att de hade svårt att redogöra för vad de ska kunna när det exempelvis gäller att läsa. Detta bekräftas även i den enkät som eleverna besvarat. Enligt lärarna utgår undervisningen från de nationella målen i kursplanerna och kraven i betygskriterierna men de anser att de behöver utveckla sitt sätt att kommunicera detta till eleverna.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet Skolans övergripande arbete med läsundervisning uppvisar fler svagheter än styrkor. Det finns tillgång till material och skolbibliotek men IT utrustning som finns används inte ofta. Rektorerna måste skapa förutsättningar för en pedagogisk diskussion så att en pedagogisk utveckling sker mot exempelvis ämnesövergripande undervisning. Lärarna måste utveckla sitt sätt att kommunicera syfte och mål för utbildningen så att eleverna förstår vad de ska göra och varför. Först när de gör det kan de ta ansvar för sin utbildning och få reellt inflytande.

Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

Finns exempel på

- skönlitteratur
- sakprosatexter
- texter som kombinerar ord, bild och ljud och deras dramaturgiska komponenter
- kombinationer av olika texttyper
- texter från läromedel, andra skolämnen
- texter från digitala media
- texter producerade av lärare
- texter valda utifrån elevernas intressen erfarenheter och behov
- texter med autentiskt syfte som ligger bortanför elevens färdighet

Skolinspektionen bedömer

I undervisningen används främst egenproducerat material och lärarhandledningar. Någon regelrätt lärobok används inte. Enligt eleverna används också skönlitterära texter exempelvis romaner, dikter, sakprosa ur tidningar och texter från andra ämnen. I något mindre omfattning används också texter från olika medier så som film, tv eller annat och texter som eleverna själva skrivit. Observationerna visar också det inte är vanligt att texter med ett autentiskt syfte som ligger bortom elevens färdighet används. Enligt eleverna är det inte heller så vanligt att de får arbeta med texter som de själva valt eller som klassen valt. De arbetar aldrig enligt eleverna med texter från olika IT baserade medier så som sociala medier eller hemsidor utifrån egna intressen.

Rapport

2012-04-23

12 (18)

Dnr 400-2011:1833

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?* uppvisar fler styrkor än svagheter. Styrkorna är att eleverna får ta del av olika typer av texter. Svagheter är att det är för få elevnära texter där eleverna i undervisningen exempelvis kan använda texter från sociala medier eller hemsidor.

Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?

Exempel på indikatorer vid granskningen

- lärarna anpassar undervisningen efter textens syfte och karaktär
- läraren ger eleverna förutsättningar att utveckla olika lässtrategier
- läraren utgår från elevernas intressen och erfarenheter
- läraren utgår från elevernas behov vid bearbetning av text

Skolinspektionens bedömning

Flera lektioner startas utan någon form av koppling till tidigare lektioner. Man diskuterar inte texterna och ger inget utrymme till ett "flerstämmigt klassrum" där eleverna ges möjlighet till att uttrycka tankar och åsikter om texter. Genom att gå igenom en texts syfte och struktur, sätta in texten i dess historiska och litterära sammanhang, diskutera svåra ord eller låta eleverna vara produktiva i relation till texten kan läraren underlätta elevernas förståelse av textens innehåll och form. Med undantag av något enstaka tillfälle påbörjas i stället elevernas arbete relativt omgående.

Av observationer och intervjuer med elever och lärare framkommer att lärarna behöver arbeta mer med att motivera eleverna och väcka nyfikenhet inför de texter de ska läsa. Det eleverna arbetar med utgår enligt eleverna inte alltid från deras intressen. Vid flera av de observerade lektionerna kunde lärarna ha motiverat och utmanat elever i högre grad.

Lektionsbesöken och intervjuer visar att eleverna arbetar med olika typer av texter. De texter som bearbetas kommer företrädesvis från skönlitteratur och sakprosatexter mer sällan från exempelvis medier så som TV, teater, film, internet osv. Vid flera av de besökta lektionerna var inte eleverna förberedda på texten som skulle bearbetas. Lärarna gav, i flera fall, inte texten ett sammanhang och gick heller inte igenom textens syfte, struktur och mottagare. Däremot förekom det att svåra ord förklarades innan eleverna började arbeta med texten eller under tiden. Bearbetningen bestod bland annat av att de svarade på läsförståelsefrågor eller liknande. Observationer och intervjuer visar att eleverna sällan diskuterar och beskriver olika kvaliteter på en text. Eleverna får däremot möjligheter till olika lässituationer och de beskriver att läraren läser högt, de får

själva läsa högt, tyst och i grupp. Observationerna visar också att bearbetningen av texterna sällan sker i grupp genom samtal och diskussioner i klassen. Det är, enligt eleverna, vanligast att de individuellt bearbetar texten genom att svara på frågor om texten. Enligt eleverna har de inte fått möjlighet att utforska olika sätt att läsa texter och inte heller diskuterat fördela och nackdelar med dem. De har inte heller helt klart för sig vad som menas med textgenrer och ämnesspråk.

De texter som använd väljs i allmänhet av läraren. Varje elev har en skönlitterär bok de ska läsa dels när de gjort klart övriga uppgifter dels vid planerad lästid. I de flesta fall får de själva välja dessa böcker men lärarna ser till att boken är anpassad till elevens nivå. När en bok lästs ska de flesta av eleverna skriva en recension dock inte alla beroende på vilken lärare de har. Enligt eleverna får de skriva läslogg där de förväntas reflektera över vad de läst. Eleverna beskriver i intervjuerna att de inte är helt klara på vad de förväntas skriva där eller vad som menas med reflektion. Ibland diskuteras om författaren haft något budskap. Undervisningen innehåller sällan exempelvis tolkningar av texter där textens innehåll, budskap och stil analyseras.

Lärarna försöker beakta elevers olika intressen och erfarenheter i syfte att väcka nyfikenhet och skapa motivation men enligt eleverna som intervjuats och de enkäter som eleverna svarat på är det inte ofta de arbetar med texter som eleven själv valt eller som klassen gemensamt valt. Enligt både elever och lärare skulle de kunna arbeta mer med texter som eleverna kan relatera till verkliga livet, så som texter från exempelvis bloggar som många av eleverna läser.

På de lektioner som besöktes var det svårt att se att lärarna utmanar de elever som har det lättare att förstå och ta till sig undervisningen. Enligt lärarna är detta ett problem. Den tid de har till förfogande för anpassning går till att anpassa för de elever som riskerar att inte nå målen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper* uppvisar fler svagheter än styrkor. Till styrkorna hör att eleverna får möta olika lässituationer och att lärarna anpassar materialet och undervisningen till viss del. De svagheter som finns och som måste utvecklas är bland annat att eleverna ofta inte är förberedda, de bearbetar alltför sällan texter genom att diskutera och samtala om texten, texterna är sällan elevvalda och eleverna har inte fått tillräckliga kunskaper i olika lässtrategier. Lärarna behöver också utveckla undervisningen för de elever som behöver utmaningar samt ge stöd till de elever som har rätt till särskilt stöd.

Rapport

2012-04-23

14 (18)

Dnr 400-2011:1833

Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Läraren använder sig av olika digitala medier i sin läsundervisning
- Läraren ger eleverna genom undervisningen kunskap om olika digitala medi-ers språk och funktion
- Läraren ger eleverna möjlighet att söka information via digitala medier samt ger dem verktyg för att kunna kritiskt granska internet och olika digitala me-dier

Skolinspektionens bedömning

Skolan har ett trådlöst nätverk och ett flertal lektionssalar med dataprojektorer och några med interaktiv whiteboards som möjliggör att lärarna kan hämta information från internet och med hjälp av en bärbar dator arbeta med olika digitala medier. Lärarna kunde ha utnyttjat möjligheten till detta i högre grad. Projektorerna som finns används oftast enligt eleverna mest till att visa film. Av den elevenkät som Skolinspekt-ionen genomförde i samband med granskningen och intervjuer framkommer att digi-tala medier sällan används inom ramen för ämnet svenska eller läsundervisning och när de används är det oftast för renskrivning och faktasökning och då inom andra äm-nen. Detta verifieras av lärarna och rektor.

Observationerna visar med något undantag att eleverna på Lindboskolan inte ges nå- gon större möjlighet att uttrycka tankar och åsikter genom olika media, granska och värdera olika källor, sovr i stora informationsmängder samt diskutera källors tillförlit- lighet.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och vär- dera olika källor och budskap* uppvisar mestadels svaga sidor. Undervisningen på skolan behöver utveckla möjligheten att använda och integrera olika digitala medier i läsun- dervisningen för att främja läsutvecklingen samt för att kunna ge eleverna kunskap om olika digitala mediers språk och funktion. Det är också viktigt att skolan i högre grad ger eleverna verktyg för att kritiskt kunna granska olika medier.

Följer skolan/läraren systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Läraren/skolan följer upp elevernas förmåga att läsa förstå och tolka och bearbeta olika texttyper
- Läraren/skolan tar tillvara resultatet av uppföljningen för att förbättra läsundervisningen

Kvalitetsarbetet i form av till exempel uppföljning, analys och omprövning av arbetsmetoder upplevs av lärare som i huvudsak koncentrerat till lärarnas egna planeringar och arbeten och inte kopplat till skolans kvalitetsredovisning. Det är också oklart hur dessa individuella utvärderingar påverkar undervisningen som helhet och hur de åtgärder som finns i kvalitetsredovisningen implementeras i undervisningen för att sedan utvärderas. Tydliga kopplingar mellan lärarnas individuella insatser och skolans kvalitetsarbete saknas. Lärarna saknar också diskussioner kring undervisningen i läsförståelse, hur resultaten av undervisningen ska redovisas och metoder att mäta läsförståelse. De läsförståelsetest som används finns inte nedskrivna och sammanställda och i skolans kvalitetsredovisning är svenskan bara marginellt redovisad. Kommunen har genom att analysera resultaten i svenska på nationella prov kommit fram till ett antal utvecklingsområden och åtgärder. Där ingår bland annat sambedömning av nationella prov samt att undervisande lärare analyserar resultaten av nationella prov i syfte att tillsammans med övriga lärare och rektor utveckla undervisningen ingår.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Följer skolan/läraren systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen* uppvisar fler svaga än starka sidor. Rektorn och lärare följer inte upp resultaten i svenska på skolenivå. Trots att skolan visar hög måluppfyllelse behöver skolan utvärdera och analysera elevernas läsförmåga för att kunna utveckla undervisningen så att eleverna ska få möjlighet att nå högre kunskapsresultat inom ämnet svenska men även inom andra ämnen.

Bakgrundsuppgifter om Lindboskolan

Lindboskolan är en 6–9 skola som ligger i centrala Hallstahammar. Lindboskolan är Hallstahammars största skola för de senare årskurserna. Här går 510 elever i årskurserna 6–9. Omkring 65 vuxna arbetar på skolan.

Skolan har ett elevhälsoteam bestående av rektor, skolsköterska, kurator och specialpedagog. Genom kommunens centrala resurs team (CRT) finns även skolpsykolog att

Rapport

2012-04-23

16 (18)

Dnr 400-2011:1833

tillgå. Skolan har två rektorer som ansvarar för var sin del av verksamheten. Huruvida dessa ansvarar för var sin skolenhet har inte bedömts i denna kvalitetsgranskning. Personalen är indelad i arbetslag utifrån en spårtaanke. De olika arbetslagen träffas regelbundet för att planera verksamheten och lösa praktiska problem.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med Skolinspektionens ämnesgranskningar är att belysa och bedöma om undervisningen överensstämmer med läroplanens och kursplanernas mål och riktlinjer och om undervisningen bedrivs på ett effektivt sätt, det vill säga bidrar till att elevernas kunskaper utvecklas så långt som möjligt inom ramen för givna mål.

I denna granskning riktas särskilt fokus mot kvaliteten i läsundervisningen i ämnet svenska och hur skolorna följer upp och utvecklar elevernas läsförmåga och läsförståelse under grundskolans avslutande årskurser. Enligt flera forskare finns det ett klart samband mellan betyg som elever i de senare åren i grundskolan får och elevernas läsförmåga vilket gör detta angeläget. I granskningen är mer preciserat följande frågeställningar centrala:

Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?

Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?

Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?

Följer skolan systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?

Utöver ovanstående frågeställningar granskas även allmänna undervisningskvaliteter. Granskningen genomförs genom att följande aspekter på undervisningens kvalitet belyses:

Struktur och organisation

Individanpassning, variation och utmaning

Trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward

Metod och material

Valet av metoder utgår från det övergripande syftet med ämnesgranskningar och den aktuella granskningens frågeställningar samt aspekter på allmänna undervisningskvaliteter. De observationsscheman, elevenkäter och intervjuguider som behandlas utarbetas med utgångspunkt från forskning om läsundervisning, den gällande läroplanen och kursplanen för svenska. Nedan beskrivs de metoder som kompletterar och förstärker varandra för att besvara projektets frågeställningar.

Dokumentstudierna ger en inblick i skolans organisation och arbete med läsundervisning i ämnet svenska. Resultat från elevernas nationella ämnesprov i läsförståelse och betygsresultat i ämnet svenska, lärarnas utbildning och kompetensutveckling, hur skolan arbetar utifrån styrdokumentet när det gäller läsundervisning, vilka textmaterial skolan använder sig av samt hur man systematiskt arbetar med att följa upp, utvärdera och utveckla läsundervisningen undersöks genom dokumentstudier. Dokumentstudierna förbereder även inspektörerna för skolbesöket och ger underlag för att ställa frågor.

Genom strukturerade lektionsobservationer granskas undervisningens kvalitet när det gäller arbetet med läsundervisning samt allmänna undervisningskvaliteter. Klassrumsobservationer är en viktig metod för att kunna se samspelet mellan lärare, elev och lektionens innehåll. Observationerna ger underlag för att besvara projektets frågeställningar men också hur läroplanens och kursplanens mål och riktlinjer avspeglas i undervisningen. Det finns en risk att inspektörerna under klassrumsobservationerna inte kommer att se någon läsundervisning. För att undvika detta informeras skolorna om syftet med granskningen och de centrala frågeställningarna. Skolan och lärarna får då möjlighet att förbereda sig för granskningen så att inspektörerna får en möjlighet att se hur skolan arbetar med läsundervisning. En möjlighet är att inspektörerna får se en undervisning som i normalfallet inte bedrivs. Skulle undervisningen visa sig ha en hög kvalitet har en del av syftet med granskningen uppnåtts. Bedrivs det däremot inte någon läsundervisning är det viktigt att de allmändidaktiska inslagen i undervisningen observeras och bedöms genom att allmänna undervisningskvaliteter granskas. Läraren ska i förväg ge observatörerna en lektionsplanering samt uppgifter om elevsammansättningen i klassen. Under lektionsobservationerna värderas ett antal kriterier som kan anses vara positiva exempel av en aspekt av läsundervisning. Detta görs i ett observationsschema som innehåller många olika aspekter av läsundervisningen och av allmänna undervisningskvaliteter. Observationerna av hela lektioner utförs av två inspektörer som under lektionen för löpande anteckningar. I direkt anslutning till lektionen fyller inspektörerna enskilt i sina observationsscheman. Därefter diskuterar de sina bedömningar och sammanställer detta i ett gemensamt observationsschema. I samband med klassrumsobservationerna intervjuas undervisande lärare kort före och efter lektionen utifrån en frågeguide. Observationerna är också vara ett underlag för elev- och lärarintervjuerna.

Rapport

2012-04-23

18 (18)

Dnr 400-2011:1833

Intervjuer med elever, lärare och rektor ger tillsammans med övriga metoder en helhetsbild av läsundervisningen i skolan av de faktorer som kan ha betydelse för lärandet. Frågor om lässtrategier, läsmiljöer, anpassning av läsundervisningen, lärarnas kompetens och erfarenhet samt hur skolan systematiskt utvecklar läsundervisningen är viktiga för att komplettera det man sett i undervisningen och i dokumenten. Såväl elever som lärare och rektor kommer att, vid intervjuerna, få besvara frågor utifrån ett frågeformulär. Samtliga lärare som undervisar elever i årskurserna 7–9 i ämnet svenska på aktuell skola intervjuas. Om det finns speciella ämnesansvariga i ämnet så som specialpedagoger eller motsvarande ansvariga för stöd kommer även de att intervjuas. Elever till intervjuerna väljs ut från alla klasser i respektive årskurser. Både pojkar och flickor, samt elever med svensk respektive utländsk bakgrund, ska ingå. Medverkan är dock frivillig.

Elevenkäter ska ses som en metod att få kompletterande svar på de centrala frågeställningarna. Enkäterna kan ge exempel på vilka texter eleverna får ta del av, om eleverna får läsa texter utifrån erfarenhet, intresse och behov samt om eleverna har tillgång till texter genom olika medier. Dessutom kan det ge en bild av om svaren skiljer sig åt mellan pojkar och flickor. Elevenkäten genomförs bland en slumpvis uttagen klass/grupp elever födda 1996 i varje skola vilka deltagit i någon av de observerade lektionerna. Enkäter till lärare och rektor används inte. Istället får rektorn och lärarna ett antal frågor i förväg utifrån de centrala frågeställningarna för att kunna förbereda sig inför intervjun.